

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ดนตรีเป็นศิลปะที่สื่อความหมายทางด้านความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ จินตนาการและอารมณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ นอกจากนี้ดนตรียังเป็นที่ลี้ภัยจากความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม เนื่องจากดนตรี คือ ผลผลิตของพฤติกรรมที่ทำให้เกิดการสร้างงานดนตรีขึ้นและมีเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละวัฒนธรรม ตัวดนตรีก็จะมีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มวัฒนธรรมใดย่อมมีดนตรีที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนของตนเอง รวมถึงบริบททางสังคมของกลุ่มวัฒนธรรมนั้นด้วย

ดนตรีกลุ่มชน (Ethnic Music) ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เป็นศิลปะอันทรงคุณค่า มีความงาม มีความเป็นสุนทรียศาสตร์ภายในตัวของตัวเองในแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ (วิบูลย์, 2542: 1) การศึกษาและการทำความเข้าใจเกี่ยวกับดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาสภาพแวดล้อมทั่วไปที่สัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่พูดภาษาในตระกูลไต และมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนานของประเทศจีน ได้อพยพจากแคว้นสิบสองปันนามาตั้งถิ่นฐานอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ทางภาคเหนือของไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2333 ซึ่งเป็นไปตามเหตุผลทางการเมืองเนื่องจากในอดีตอาณาจักรล้านนาต้องทำสงครามกับพม่าและตกเป็นเมืองในอารักขาของพม่า จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงขับไล่พม่าออกจากล้านนา จึงโปรดเกล้าให้พระยาภาววิละแห่งนครลำปางมาปกครองเมืองเชียงใหม่ และให้บรรดาหัวเมืองทั้งหมดขึ้นตรงต่อเชียงใหม่ พระเจ้ากาวิละแห่งนครเชียงใหม่ มีนโยบายให้หัวเมืองในเขตของขันขัติมาออกแสวงหาผู้คน ขึ้นตั้งทรงออกเกลี้ยกล่อมหัวน้าล้อมผู้คนให้อพยพเข้ามาร่วมสร้างพัฒนาบ้านเมือง ต่อมากลายเป็นการใช้กำลังกวาดต้อนท้าว โดยส่งกองทัพออกไปทำสงครามถึงเขตสิบสองปันนาและได้กวาดต้อนชาวไทลื้อให้อพยพลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในล้านนา

ชาวไทลื้อที่อพยพมาอยู่ในล้านนามีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชัดเจน วัฒนธรรมเหล่านั้นได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษตั้งแต่ครั้งอยู่ที่สิบสองปันนา แม้ว่าในปัจจุบันอิทธิพลของวัฒนธรรมล้านนาและวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีบทบาทกับชาวไทลื้อมากขึ้น แต่ชาวไทลื้อก็ยังยึดถือวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ตามแบบบรรพบุรุษสืบเนื่องต่อมา ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อในสิ่งที่ไม่เห็น มีทั้งความเชื่อเกี่ยวกับคนตาย คือ การสร้างกิจกรรมขึ้นมาปฏิบัติ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่คนที่ตายไปแล้ว เป็นการสร้างความผูกพันระหว่างคนที่ยังมีชีวิตอยู่กับคนที่ตายไปแล้วอย่างต่อเนื่อง ความเชื่อโดยการสร้างกิจกรรมขึ้นมาปฏิบัติเพื่อคนที่ยังมีชีวิตอยู่ให้อยู่อย่างสันติสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์เพื่อการมีชีวิตอย่างมีความสุขตามอัศภาพ (ยุพิน, ขนิษฐา และ เรณู, 2525: 115-120) นอกจากนี้วัฒนธรรมที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อและยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน คือ ภาษาไทลื้อ และขับลื้อ

ขับลื้อ เป็นศิลปะการขับร้อง ที่ผู้ขับต้องมีความรู้ดีทั้งทางโลก ทางธรรม เพราะคำขับมักมีคติธรรมคำสอนที่นอกเหนือไปจากนิทานและชาดกต่าง ๆ (ประสิทธิ์, 2529: 5) เนื้อหาของบทขับที่นอกเหนือจากคติธรรมคำสอน มักจะกล่าวถึงเรื่องราวประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตของชาวไทลื้อและมักจะขับในงานมงคลต่าง ๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานรื่นเริงต่าง ๆ ขับลื้อสามารถสะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรม การดำรงชีวิตและภูมิปัญญาของชาวไทลื้อได้เป็นอย่างดี

ในปัจจุบันมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้น ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างอิสระ สะดวก รวดเร็ว เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนหยิบยืมทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีมากขึ้นจนยากที่จะแยกแยะได้ชัดเจน การประสานวัฒนธรรมดังกล่าวนี้เป็นไปโดยนัยยะตามทฤษฎีการแพร่กระจาย (Diffusion) (ปัญญา, 2546: 4) หากวัฒนธรรมใดมีศักยภาพแข็งแรงกว่าก็จะกลืนวัฒนธรรมที่อ่อนแอกว่า จนกระทั่งทำให้เกิดการล่มสลายทางวัฒนธรรมและสูญเสียเอกลักษณ์ของตนไป

ถึงแม้ว่าชาวไทลื้อจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของตนอย่างเคร่งครัดก็ตาม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอารยธรรมของประเทศตะวันตกและไทยล้านนาได้มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อมากขึ้น ทำให้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อเริ่มแปรเปลี่ยนไปจนเห็นได้ชัด การที่ผู้วิจัยให้ความสนใจศึกษาดนตรีของชาวไทลื้อ

เป็นอย่างมาก เนื่องจากเห็นว่าวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชาวไทลื้อกำลังถูกวัฒนธรรมจากภายนอกเข้าไปมีอิทธิพลเหนือวัฒนธรรมดั้งเดิม จึงน่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง ซึ่งจะส่งผลให้ดนตรีของชาวไทลื้อสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงคุณค่า ความงามและสุนทรียศาสตร์ของดนตรีที่เป็นศิลปะ และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ได้มองเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมการดนตรีของไทลื้อที่กำลังจะสูญเสียความเป็น เอกลักษณ์และสูญหายไปในที่สุด จึงได้ศึกษาวิจัยดนตรีของชาวไทลื้อในหัวข้อ “ขับลื้อ: กรณีศึกษาในอำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา” เพื่อเป็นประโยชน์ด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงาม ตลอดจนเป็นการสร้างองค์ความรู้ในการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะเฉพาะทางดนตรีของการขับลื้อ
2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบฉันทลักษณ์และแนวคำเน้นทำนองของเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับลื้อ
3. เพื่อศึกษาหน้าที่ทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงของการขับลื้อในสังคมของชาวไทลื้อ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผู้วิจัยคาดว่า ผลงานวิจัยจะก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. ทราบถึงคุณลักษณะทางดนตรีของการขับลื้อ
2. ทราบรูปแบบฉันทลักษณ์ของบทขับลื้อและแนวคำเน้นทำนองของเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับลื้อ
3. ทราบหน้าที่ทางสังคม ตลอดจนเห็นการเปลี่ยนแปลงของการขับลื้อในสังคมของชาวไทลื้อ
4. ได้บทขับและโน้ตที่ใช้คำเน้นทำนองของเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับลื้อ
5. ได้แนวทางในการศึกษาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ
6. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านมานุษยวิทยา

ขอบเขตของการวิจัย

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษา ดังนี้

1. พื้นที่การศึกษาและปฏิบัติงานภาคสนามในจังหวัดพะเยา เป็นการศึกษาในเขตพื้นที่ต่อไปนี้ได้แก่

1.1 เขตอำเภอเชียงคำ ได้แก่ ตำบลห้วยน ตำบลเชียงบาน ตำบลฝายกวาง

1.2 เขตอำเภอเชียงม่วน ได้แก่ ตำบลสระ ตำบลบ้านมาง

2. การวิเคราะห์คุณลักษณะทางดนตรี แนวคำเน้นทำนอง วิเคราะห์เฉพาะทำนองของเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับลื้อ โดยศึกษาข้อมูลจากการบันทึกเสียงงานภาคสนาม และการถ่ายทอดดนตรีที่อยู่ในรูปของเสียงนำมาเขียนโน้ตหรือสัญลักษณ์

3. ภาษา ลักษณะทางวรรณกรรมและกวีนิพนธ์ของบทขับ เป็นการอธิบายความหมายโดยสรุปจากเนื้อหาของบทขับภาษาไทลื้อ ซึ่งนิยมขับอยู่ในปัจจุบัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในงานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยทางมานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicological Research) เป็นการศึกษาวัฒนธรรมและดนตรีของชาวไทลื้อ โดยมุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์เฉพาะตัวดนตรีเป็นหลัก

การศึกษาดนตรีของชาวไทลื้อ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยดุริยางควิทยา นอกจากศึกษาเรื่องราวทางวัฒนธรรม มานุษยวิทยา สังคมวิทยาและเรื่องอื่น ๆ แล้ว จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์และถ่ายทอดดนตรีในรูปของเสียงเป็นตัวโน้ต (Transcriptions)

ข้อตกลงเบื้องต้น

งานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้

1. โน้ตเพลงที่ใช้วิเคราะห์เป็นการบันทึกด้วยระบบโน้ตสากล โดยการถอดเทปจากการบันทึกในการเก็บข้อมูลภาคสนามเท่านั้น

2. การวิเคราะห์แนวคำเนนทำนองของปีที่ใช้ประกอบการขับใช้หลักการวิเคราะห์ตามหลักวิชาดนตรีวิทยา (Musicology)
3. การศึกษาระบบเสียงของเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับ วัดเสียงโดยใช้ Virtual Strobe Tuner ในการวัดค่าระดับเสียงและวิเคราะห์ระบบเสียงด้วยระบบเซนต์ (Cent) ของ Alexander J. Ellis
4. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ชื่อเฉพาะที่ใช้เรียกดนตรีของไทย โดยได้อธิบายในอภิธานศัพท์ในภาคผนวก
5. ในการวิเคราะห์แนวคำเนนทำนอง วิเคราะห์จากแนวคำเนนทำนองของปีที่ใช้บรรเลงประกอบการขับเท่านั้น

นิยามศัพท์

ผู้วิจัยได้กำหนดคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยไว้ดังนี้

ขับลือ หมายถึง การขับร้องของชาวลือที่ใช้วรรณกรรมหรือบทขับภาษาลือ ขับเป็นทำนองเพลง โดยมีปีลือบรรเลงประกอบการขับ

บทขับ หมายถึง คำประพันธ์ที่ใช้ในการขับลือ

ไทยลือ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาในตระกูลไต มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในสิบสองปันนา และได้อพยพเข้ามาอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย